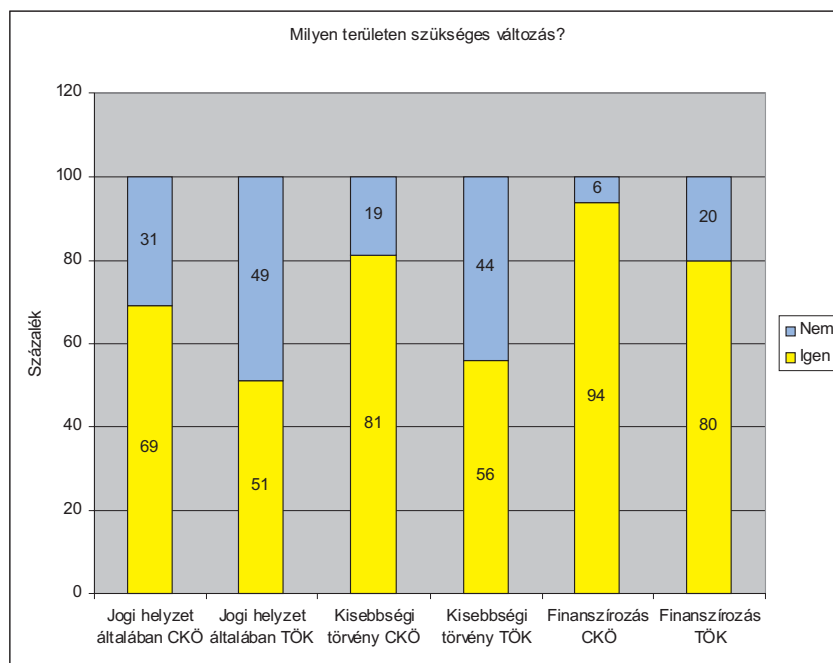

XII. A JÖVŐRE VONATKOZÓ ELKÉPZELÉSEK

A kisebbségi törvény születése óta folyamatosan napirenden van a különböző változtatások szükségessége, mivel minden szereplő érzi, hogy a meglévő szabályozás sok kérdésben nem ad megfelelő válaszokat a cigányság problémáira. Sokadik változata készül a megreformált kisebbségi törvénynek, de az évek során – politikai konszenzus hiányában – még esély sem volt a változások véghezvitelére. Így nem túlhaladott dolog, ha megnézzük, milyen válaszokat adtak a helyi szereplők, hol érzik ők a változtatás sürgető szükségét.

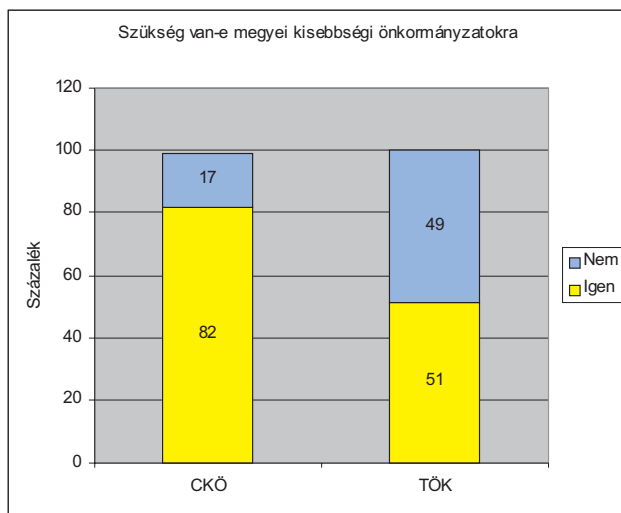
94. diagram

A válaszokból látható, hogy a CKÖ-k jelentős része változéspárti. Kiemelkedően sürgetőnek tartják a jogszabályi környezet átdolgozását, de még inkább a finanszírozás megváltoztatását. Elmondásuk szerint nagyobb hatásköröket

szeretnék, hogy hatékonyan meg tudják valósítani mindazokat az elképzeléseket, amelyek már most is meghatározóak működésük során. Így szeretnék hatékonyabban beleszólni a szociális kérdések megoldásába, a munkahelyteremtés kérdéseibe. Szeretnék, hogy ezekben az esetekben ne csak konzultációs, hanem döntési jogkörük is lehessen. Mindezen tervek megvalósításához viszont nevéstégesen alacsonynak tartják a meglévő finanszírozási forma szerint juttatott költségvetést. A települési önkormányzatok ilyen mértékben legfeljebb abban értenek egyet, hogy valóban változtatni kell a finanszírozási rendszeren, és inkább hathatós állami támogatás révén kellene megoldani a felmerülő problémákat. A jogi helyzet tekintetében a települési vezetők fele nagyjából elégedett a jelenlegi helyzettel, a változást sürgetők inkább a kisebbségi önkormányzatok megregulázását szeretnék, ami által végre megtanulnák tényleges feladataikat. Egyik polgármester megfogalmazásában:

„Ősszel megint választás lesz, csak egyet kérek: hogy tárgyalóképes legyen. Nem kell tudnia a jogszabályt, majd én elmondom, hogy kell jogszerűen csinálni. Csak felfogja, amit mondok...”

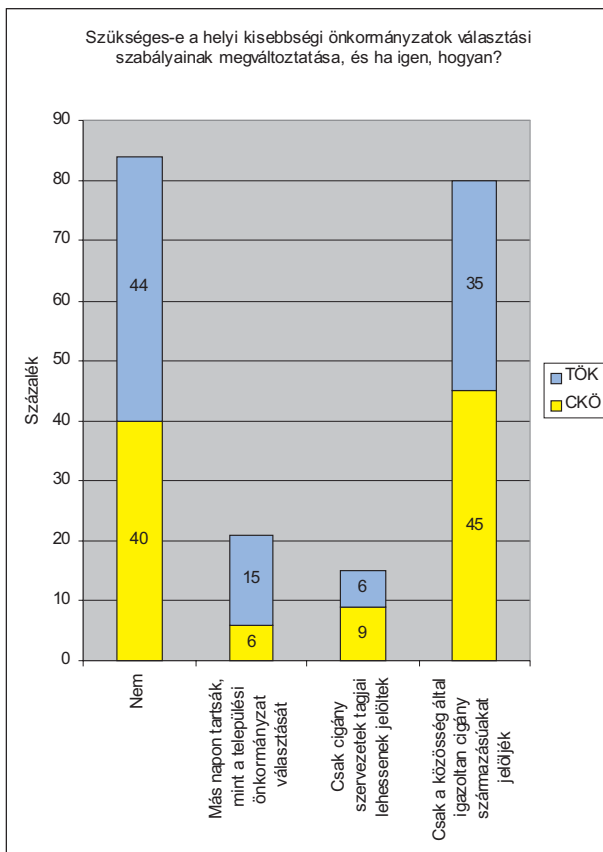
A kisebbségi testületek a megyei szint igénylésével is régi igényt fogalmaznak meg.

95. diagram

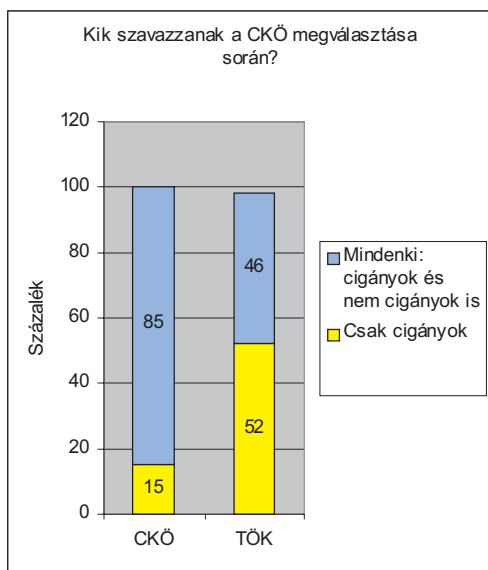
Alapvetően ennek a szintnek a hiányával magyarázzák a csekély kapcsolatot az Országos Önkormányzattal, illetve szemmel láthatóan igénylik, hogy valamilyen módon konkrét kapcsolati formákban megnyilvánuló, akár hierarchikusnak is nevezhető viszony épüljön ki közöttük. A települési önkormányzatok ebben a tekintetben is visszafogottabbak.

Rengeteget foglalkoztak az utóbbi években a kisebbségi önkormányzatok gyenge legitimációjával, amelynek alapvető okát a választási rendszerben találták meg. Gyakori jelenséggé vált – és nem csak a romák esetében – az ún. kakukkfióka-jelenség, amely sok esetben visszatetszést szült a külső szemlélőkben. Ezekben az esetekben ugyanis szinte biztosra mondható, hogy nem az adott kisebbséghez tartozók alakítanak önkormányzatot. Hasonló módon még az alkotmányellenesség gyanúja is felvetődött abban a kérdésben, hogy a kisebbségi testületek megválasztása során minden állampolgár leadhatja szavazatát, tehát léteznek „szimpátiaszavazatok”, de ez a gyakorlatban nem jelent mást, mint hogy egy adott kisebbség önkormányzatát döntő módon nem a kisebbséghez tartozók választják meg. Így előfordult, hogy egy elmérgesedő etnikai konfliktus után a településen a többség szavazataival egy nem cigányokból álló cigány kisebbségi önkormányzatot segítettek hatalomra. Mindezek a kérdések jól jelzik, hogy a választás szabályai körül sürgős változásokra volna szükség.

96. diagram

Nem kis meglepetésünkre a CKÖ-k és a települési vezetők közel fele elégedett a jelenlegi rendszerrel. Ennek valószínűsíthető okai közé tartozhat az is, hogy sok esetben a cigány politikusok inkább meggyőzhetőnek tartják a nem cigány választókat, tehát jobban bíznak befolyásolhatóságukban, mint saját roma közösségük tagjaiban. Ők attól félnek, hogy esetleg esélytelenül indulnának, ha olyan emberek szavazatára kellene számítaniuk, akiknek elvárásait nem tudták teljesíteni, hiszen arra, jogszabályi felhatalmazás hiányában, nem volt lehetőségük. A változást akarók igen kis százaléka tette le voksát a mai napig is napirenden levő elképzelés mellett, hogy más napon tartsák a kisebbségi és más napon a települési választásokat. A változást támogatók kategóriájában abszolút többségben vannak azok, akik szerint csak a közösség által igazoltan cigány származású jelöltekre lehessen szavazni. Ez, más megfogalmazásban, egyenértékű a jelenlegi legfontosabb tervvel, amely választói regisztráció vagy névjegyzék bevezetésének szükségességét mondja ki. Azonban döntés még erről sem született.

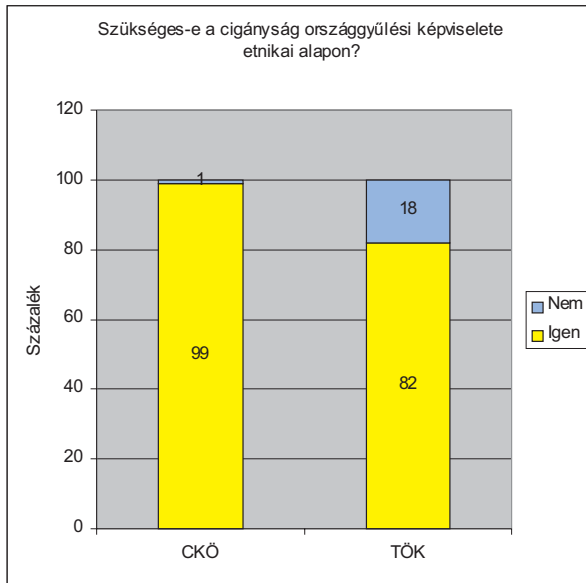

97. diagram

Az előbb felsorolt érvek arra a kérdésre adott válasza is vonatkoznak, hogy kik szavazhassanak a kisebbségi választások során. Látható, hogy a CKÖ-k döntő többsége igényli a többség szavazatait; megítélésünk szerint ebben érhető igazán tetten a saját közösségük értékítéletétől való félelmük. Hiszen könnyebb meggyőzni azokat, akiknek tulajdonképpen mindegy, ki lesz cigány kisebbségi képviselő.

Hasonló indulatokat kavart a cigányság országgyűlési képviselőjének kérdése is. A kisebbségi törvény ugyan tartalmazza az erre való jogot, de más jog-

szabály keretei közé utalja megvalósításának módozatát.⁷⁷ Ez a törvény azonban sohasem készült el, hiába mondta ki az Alkotmánybíróság már több alkalommal is a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányértés tényét. Persze az más kérdés, hogy ebbe a parlamenti struktúrába beleillene-e effajta megoldás, de akkor viszont más formát kellene keresni ennek megvalósítására. Természetesen – vagy nem is annyira természetesen – vannak cigány származású országgyűlési képviselők a különböző parlamenti pártok frakcióiban, de ez korántsem fedi a hivatkozott törvényhelyen megfogalmazottakat.

98. diagram

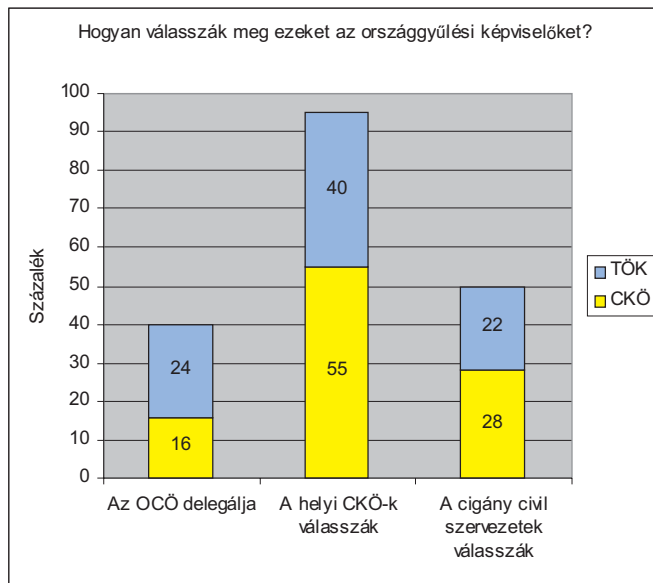
Felmérésünkben látható, hogy nemcsak a CKÖ-k vallják egyöntetű módon a parlamenti képviselet elvét, hanem a települési önkormányzatok is hasonlóképpen gondolkodnak a kérdéstről. Arról is érdeklődtünk, hogy milyen módon kellene a képviselőt erre a tisztségre megválasztani.

16 helyen mondták azt, hogy az OCÖ-nek kellene delegálnia ezt a személyt (emlékeztetőül: 20 OCÖ-tag volt a helyi képviselők között), illetve közel harmaduk szerint a civil szervezeteknek kellene megválasztaniuk őket. Elsőprő többséget kapott az a javaslat, amely szerint a roma közösség országgyűlési képviselőjét a helyi CKÖ-knek kellene megválasztaniuk.

Érdekes összehasonlításra ad lehetőséget az a kutatás, amely során az Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány 2002 végén a MEDIAN

⁷⁷ „20. § (1) A kisebbségeknek – külön törvényben meghatározott módon – joguk van az országgyűlési képviseletre.”

Kft.-vel együttműködve, közvélemény-kutatási eszközökkel vizsgálta a magyarországi nemzetiségekkel kapcsolatos ismereteket, így többek között a választással kapcsolatos véleményeket is.⁷⁸ A felmérés a teljes felnőtt lakosságot reprezentáló 1200 fős mintán készült. Tanulságos néhány eredményét összevetni saját tapasztalatainkkal.

99. diagram

Részlet a kutatási jelentésből

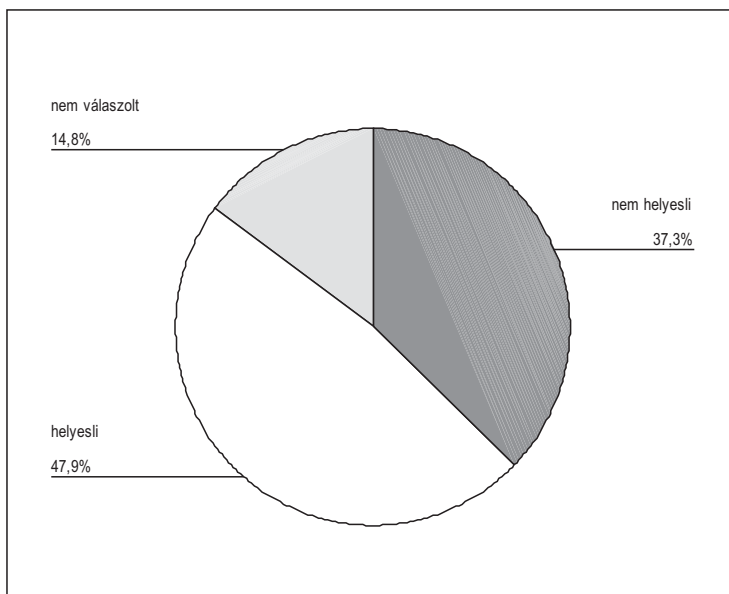
<i>Hallott-e Ön arról, hogy Magyarországon kisebbségi önkormányzatok működnek?</i>	<i>nem</i>	10,5%
	<i>igen</i>	89,5%
<i>N = 1197</i>		
<i>A legutóbbi önkormányzati választáson a választókerületében voltak-e kisebbségi önkormányzati jelöltek?</i>	<i>nem</i>	24,9%
	<i>igen</i>	75,1%
<i>N = 1048</i>		
<i>Ön szavazott-e valamelyik kisebbségi jelöltre?</i>	<i>nem</i>	73,1%
	<i>igen</i>	26,9%
<i>N = 907</i>		

⁷⁸ *Kisebbségek, választások és önkormányzatok Magyarországon*. Kézirat. 2002, EOKIK.

Ez az adat látszólag ellentmondásban van a tényleges választási részvétellel, de joggal feltételezhetjük, hogy a választástól távolmaradók egy része is „nem”-mel válaszolt.

Ugyanakkor arra a kérdésre, ha a következő vasárnap lenne a választás, vajon a kérdezett elmenne-e szavazni, mintegy 80 százalék válaszolt igennel.

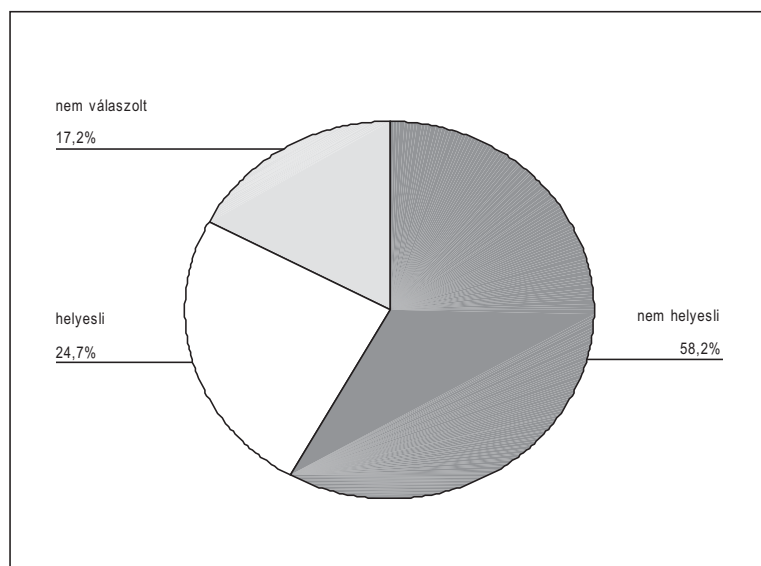
Továbbá 244 kérdezett állította, hogy szavazott valamelyik kisebbségi jelöltre, de 575-en helyeselték, hogy bárki szavazhat a kisebbségi választáson, ez – mint az alábbi ábrán is látható – a relatív többség.

100. diagram

Helyesli-e, hogy minden állampolgár szavazhat a kisebbségi önkormányzat megválasztásakor?
N = 1200

Tehát a kérdezettek több mint negyede elvben támogatja, hogy bárki szavazhasson valamelyik kisebbségi listára is, de ő maga nem kíván élni e joggal. Ugyanakkor a jelöltek esetén az abszolút többség elvárja, hogy a jelölt az adott kisebbséghez tartozzon. Ezzel az a furcsa ellentmondás alakul ki, hogy a jelöltté válás kritériumainak meghatározásakor a kisebbségi önkormányzatokat az adott kisebbség szervének tartják, és elvárják, hogy csak ők vegyenek részt ügyeik intézésében. A testületek megválasztásakor azonban a többség jogos igénynek érzi (bár nem tartozik az adott kisebbséghez), hogy joga legyen beleszólnia a testület megválasztásába, ezzel erősen befolyásolva a kisebbségi közösségben kialakult értékeket, erőviszonyokat.

101. diagram
Helyesli-e, hogy bárki indulhat kisebbségi jelöltként?
N = 1200

A kérdezettek 92,3 százaléka magyarnak, 5,1 százaléka romának vallotta magát, minden egyéb nemzetiségi önbesorolás 1 százalék alatt maradt – azaz mintegy 150 magát magyar nemzetiségűnek valló kérdezett szavazott valamelyik kisebbség listájára, ők a teljes minta 13 százaléka. A válaszok pontos megoszlása az alábbi:

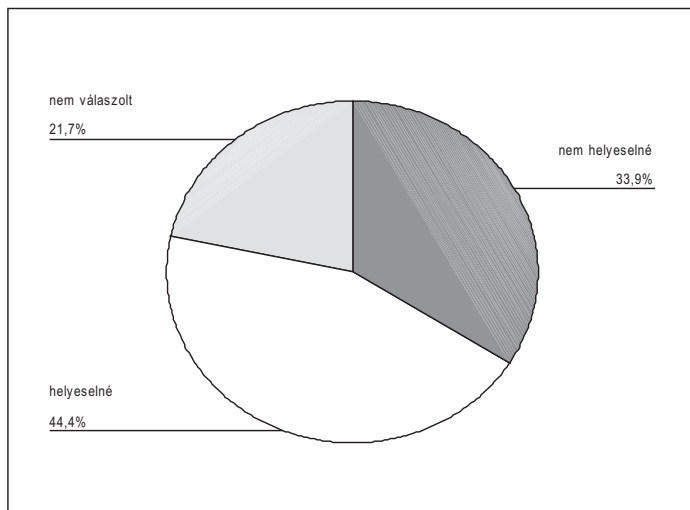
	Magyar	Cigány	Horvát	Német	Szlovák	Zsidó	Összesen
Nem helyesli	639	47	2	4	3	3	698
	69,8%	82,5%	66,7%	100,0%	100,0%	75,0%	70,5%
Helyesli	276	10	1			1	292
	30,2%	17,5%	33,3%			25,0%	29,5%
Összesen	915	57	3	4	3	4	990
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tehát míg a magukat magyarnak vallók véleménye 70:30 arányban oszlik meg, a romáké 82:12 arányban. (További nemzetiségek tagjainak véleménye sem egységes, de a csekély elemszámok miatt ezek statisztikai módszerekkel nem értékelhetők.)

Az adatok alapján jól látható, hogy az adott kisebbséghez nem tartozó többség jelentős mértékben képes befolyásolni a megválasztandó kisebbségi önkormányzatok összetételét.

Kíváncsiak voltunk arra is, mi a véleménye a megkérdezetteknek a kisebbségek parlamenti képviseléről:

102. diagram

Helyeselné-e, hogy – a választási eredményektől függetlenül – a kisebbségeknek származási alapon legyen képviselése az országgyűlésben?
N = 1200

Számunkra is meglepő módon a megkérdezettek többsége helyeselné a származási alapon történő képviselést. Kiemelkedően magas a helyeslők aránya (bár alacsony az elemszám) a megkérdezett és magukat cigánynak vallók körében:

	Magyar	Cigány	Horvát	Német	Szlovák	Zsidó	Összesen
Nem helyeselné	390	11	3	1		1	407
	45,1%	19,3%	100,0%	33,3%		25,0%	43,4%
Helyeselné	474	46		2	3	3	530
	54,9%	80,7%		66,7%	100,0%	75,0%	56,6%
Összesen	864	57	3	3	3	4	937
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Mindezekből az összehasonlításokból látható, hogy az „átlagmagyarok” is sok tekintetben hasonlóan gondolkodnak, mint a mi kutatásunk során megkérdezett CKÖ-, illetve települési vezetők.

Összegezve a változásokra irányuló kérdésekből megszerzett ismereteinket, arra a megállapításra juthatunk, hogy a CKÖ-k igen fontos változásokat szeretnének a jogi szabályozásban és a finanszírozás kérdésében, mert érzékelik, hogy a roma lakosság nem azon gondok megoldását várja tőlük, mint amelyre törvényi felhatalmazásuk van, és más mint ahogyan ez más nemzetiségek esetében történik. Ehhez pedig nincs megfelelő felhatalmazásuk. Az persze más kérdés, hogy nekik kellene-e megoldani a roma lakosság problém-

máit, nekik kellene teljesíteniük mindezen elvárásokat, de tény, hogy helyi szinten ők azok, akik próbálnak tenni valamit. Az is szinte egyöntetű, hogy a kisebbségi képviselők szorosabb kapcsolatot igényelnek a különböző szintek között, igény mutatkozik a megyei kisebbségi önkormányzatra is, ennek hiányát próbálják pótolni jelenleg a megyei koordinátor személyével. A sok vitát kiváltott választások kérdésében már azonban megoszlanak a vélemények. A CKÖ-vezetők fele azt még támogatná, hogy csak igazoltan cigány származású jelöltek lehessenek, azzal viszont többségükben nem értenek egyet, hogy csak romák adhassák le szavazatukat. Tartanak a romák tiltakozó szavazataitól, minden bizonnyal azért, mert nem képesek megfelelni a romák igényeinek. Nem beszélve arról, hogy egy másik kutatás szerint a többség igényli a beleszólást a kisebbségek belügyébe, így a kisebbségi önkormányzati testületek megválasztása során a képviselők személyének kiválasztásába.